

რუი დე კლავიხოს ცნობები საქართველოს შესახებ
ესპანურიდან თარგმნა, შესავალი, შენიშვნები და საძიებლები
დაურთო ელდარ მამისთვალიშვილმა
მეცნიერება, თბილისი, 1992

რუი გონსალეს დე კლავიხო (Ruy González de Clavijo), გარდ. 1412 წელს მადრიდში; დაიბადა მე-14 საუკუნეში. იგი იყო ესპანელი დიპლომატი და მოგზაური, კასტილიისა და ლეონის მეფე ენრიკე მესამის ელჩი თემურლენგთან - 1403-1406 წლებში. მოგზაურობის დროს კლავიხო წერდა დღიურებს - „Embajada a Tamor Lán“, „ელჩობა თემურლენგთან“, რომლებშიც დაწვრილებითაა გადმოცემული ავტორის შთაბეჭდილებები, მონახულებული ადგილების აღწერილობა, სხვებისგან გაგონილი ამბები. იგი მოგვითხრობს ასევე საქართველოს და ქართველების შესახებ.

ცნობები საქართველოს და სომხეთის შესახებ

მეორე დღეს, ხუთშაბათს, ოცდაცხრა მაისს, დაახლოებით შუადღისას, (ელჩები) მიადგნენ დიდ ქალაქს, რომელსაც ჰქვია სურმალი. აქედან ექვსი ლივის დაშორებით ჩანდა მაღალი მთა, რომელზეც გაჩერდა ნოეს კიდობანი წარღვნის დროს. ეს ქალაქი მდებარეობდა სწორ ადგილას. ერთი მხრიდან ჩაედინებოდა ის დიდი მდინარე, რომელსაც ჰქვია არაქსი. მეორე ეს მხრიდან იყო ბალესტით ერთი გასროლის სიგანე, კლდეებს შორის ჩადრმავებული ხევი. ეს ხევი გარშემორტყმული ჰქონდა ქალაქს და მიდიოდა მდინარემდე. ხევი და მდინარე უაღრესად ამაგრებდნენ ქალაქს. ამიტომ მასზე თავდასხმა შეუძლებოდა მხოლოდ იმ ადგილიდან, სადაც მდინარის დასაწყისში იყო ხევში შესასვლელი, მაგრამ ამ შესასვლელზეც იდგა დიდი მაღალი კოშკებით გამაგრებული ციხე, ორი

ერთმანეთზე მიყოლებული ჭიშკრით. ქალაქი სურმალი პირველი ქალაქია, რომელიც ნოეს შთამომავლებმა ააშენეს წარღვნის შემდეგ და ამბობენ, რომ თოხთამიშმა, თათართა იმპერატორმა, რვა წლის წინათ შემოარტყა მას ალყა და ორი დღე და ღამე ებრძოდა. მესამე დღეს მასთან მივიდნენ (მოქალაქენი)| შესათანხმებლად. ქალაქი იმ პირობით დაემორჩილებოდა მას, თუ არც ის და არც მისი ჯარი არ შევიდოდა ქალაქში, სამაგიეროდ ყოველწლიურად გარკვეულ გადასახადს გადაუხდიდნენ. ხსენებული იმპერატორი დათანხმდა, მაგრამ მოითხოვა, რომ მისთვის მიეცათ ქალაქის გარნიზონის ნაწილი, რომელიც მასთან ერთად წავიდოდა საქართველოს მეფე გიორგის წინააღმდეგ საომრად. როცა ქალაქის მოსახლეობამ მისცა მას ხსენებული ჯარი, მან, ბრძანა ქალაქის აღება. ჯარი შევიდა და რაც ნახა, ყველაფერი გაძარცვა. ქალაქის დიდი ნაწილი დაანგრია და მრავალი ადამიანი ამოწყვიტა. ამ ქალაქის მოსახლეობის უმრავლესობა სომხებია. როგორ დაკარგეს ქრისტიანებმა თავიანთი ხელისუფლება სომხურ მიწაზე და როგორ დაეუფლნენ მას მუსლიმანები, ამის შესახებ მოთხრობილი იქნება შემდეგში. ამ ქალაქში იყო მრავალი დიდი შენობა. მთელს ამ მხარეში ელჩებსა და მათს ხალხს აძლევდნენ ბინას, საკვებს და ცხენებს მგზავრობისათვის. თელი ეს მხარე თემურლენგს ემხრობდა...

... ეს ჯანსა მირზა, მამაც, რომლის თავის მოკვეთა ბრძანა ომარ მირზამ, იყო თემურლენგის დის შვილი და ყველაზე მამაც, ყველაზე ძლიერ ადამიანად ითვლებოდა თემურლენგის მთელ გვარში, მას დიდად პატივცემულს და მრავალი მიწების ბატონს, ჰყავდა დიდი ჯარი, რომელიც მუდამ თან ახლდა, სადაც კი წავიდოდა. როცა თემურლენგმა თავისი შვილიშვილი ომარ მირზა იმპერატორად გამოაცხადა, მან ჯანსას დაავალა, რომ ომართან ეცხოვრა და მისი სასახლე და სამფლობელო განეგო. ამიტომ განაგებდა ის მთელ სამფლობელოებს. ხოლო მიზეზი იმისა, მოკლეს ეს ჯანსა, ასეთია : ორგვარად ლაპარაკობენ. ერთნი ამბობენ: რის გამოც ლაპარაკობენ, ერთნი ამბობენ: იმის შიშით ბრძანა მისი მოკვლა, რომ პაპის სიკვდილის შემდეგ მას შეეძლო ამის მოკვლა ან აჯანყებოდა მის წინააღმდეგ პაპის, თემურლენგის, მთელი ჯარით. ის ჩაღათაელებს უყვარდათ და მისი დიდი სიკეთე სურდათ, მრავალი ხალხი იმასაც ლაპარაკობდა, რადგან დიდი

ბატონი მოკვდა, ბატონად გახდომის ღირსი ის იყო. სხვები ამბობდნენ: როცა ამ ჯანსამ თემურლენგის სიკვდილი გაიგო, შეკრიბა მცირერიცხოვანი რაზმი, თვითონაც შეიარაღდა და იმ კარავში გამოცხადდა, სადაც ჩვეულებრივი საბჭო იკრიბებოდა ხოლმე.

უქ ნახა ერთი მოლა, ე. ი. დოქტორი, რომელიც დიდად იყო დაახლოებული ომარ მირზასთან, ბანაკის საქმეებს ის წყვეტდა. ჯანსას არ უყვარდა იგი, რადგან, როცა ქორწინების ნება ითხოვა, ომარ მირზამ ამ მოლას მისცა მისი სასურველი ქალი. ამისათვის და კიდევ სხვა მიზეზების გამო არ უყვარდა მოლა და, ამ კარავში რომ ნახა, მოკლა. როგორც კი მოკლა, ჯანსა და მისი ხალხი გამიშვლებული ხმლებით წავიდნენ ომარ მირზას კარვისკენ. მეფის ჯარმა რომ ეს დაინახა, სტაცეს ხელი იარაღს და დაუყოვნებლივ გაეშურნენ იმ კარვისაკე, სადაც ბატონი იმყოფებოდა. ურდოში ხმა გავარდა, ამბობდნენ, ედიგეი, თათრეთის იმპერატორი და მეფე გიორგი თავს დაგვესხნენო. ეს არეულობა რომ დაინახა, ჯანსა მირზა წავიდა იქ, სადაც ბატონის საჭურველი იყო. როცა მივიდა, დახვდა დიდძალი ხალხი, რომლებმაც კარავთან არ მიუშვეს დ მზად იყვნენ დაეცვათ ბატონი, ამბობენ: ერთმა დიდებულმა რაინდმა, შეიარაღებულმა თავისი ამალით, ჯანსა მირზას უთხრა, ამას რას აკეთებო, ჯანსა მირზამ სთხოვა მას, ომარ მირზასთვის გადაეცა სიმართლე, რომ მას ნურაფრის ეშინია, მე ეს მხოლოდ იმიტომ გავაკეთე, მინდოდა ჩემი მტერი მოლა მომეკლაო. ხსენებული რაინდი წავიდა ამ სიტყვების გადასაცემად, მაგრამ მან იხილა იგი უაღრესად შეშინებული და გულგატეხილი და უთხრა:

— ბატონო ნუ გეშინია, თუ გსურს მოგიკლავ ამ ჯანსას.

და მაშინვე გაეშურა რაზმით და მოჰკვეთა მას თავი. როცა ჯანსა მოკლეს, მთელი მისი ჯარი გაიქცა. ომარ მირზამ ხსენებული ჯანსას თავი გაუგზავნა თავის მამას მირაშა მირზას და მმას აბუბექრ მირზას. ისინი ცხოვრობდნენ ბაღდადში. ომარ მირზამ ბრძანა ეჩვენებინათ მათთვის თავიანთი მტრის თავი. ეთქვათ აგრეთადაგან მისი პაპა უკვე მკვდარი იყო, მისულიყვნენ ისინი მასთან და იგი მიიღებდა მირაშა მირზას, როგორც მეფეს. შემდეგ ყველანი შეიკრიბებიან ვიატის დაბლობზე,

თავრიზის მახლობლად და იგი მთელ თავის დიდებულებთან ერთად სამართლისა და წესის მიხედვით გადასცემს მას სამეფოს. ამბობენ: როცა მირაშა მირზამ დაინახა ხსენებული ჯანსა მირზას (თავი). თავის შვილის შეეშინდა.

..ამ დროს წამოვიდა საქართველოს მეფე, რომლის შესახებ უკვე მოისმინეთ, შეიჭრა ყარსისა და არზრუმის მიწებზე, რომელიც დიდ სომხეთშია თავრიზის მიწებამდე, გადაწვა და გამარცხა მრავალი სოფელი და დასახლებული პუნქტი. ისეთი დიდი შიში გამოიწვია, რომ თავრიზელი მუსლიმანები ფიქრობდნენ ბატონი ომარ მირზა მოვიდოდა, მაგრამ მან ეს არ გააკეთა. სამაგიეროდ თავის ცნობილ ძველ რაინდს, რომელსაც ომარ ტობანი ერქვა, უბრძანა ხუთი ათასი მხედრით წასულიყო და საქართველოს მეფე ამ მხარის საზღვრებიდან განედევნა. მასთან შეერთება უბრძანა თავრიზისა და სხვა მხარეების ერთგულ ჯარებს. სულ შეიკრიბა, დაახლოებით, თხუთმეტი ათასი მხედარი. მათ დიდი სისწრაფით გაიარეს ეს ქალაქი თავრიზი და გაჩერდნენ ალა-თაღის ველთან, რომელიც დიდ სომხეთშია. მეფე გიორგიმ, გაიგო რა ამის შესახებ, დაამარცხა, მრავალი მათგანი მოვიდა ხუთი ათასი მხედრით და ერთ ღამეს თავს დაესხა მათ, ამოწყვიტა და იმათ, ვინც გადარჩნენ, თავი შეაფარეს თავრიზს. დიდი მითქმა-მოთქმა და შიში იყო ქალაქის მუსლიმანებში, ამბობდნენ, რომ ქაფარებმა გაიმარჯვეს მუსლიმანებზე, ისინი ქრისტიანებს ეძახიან ქაფარებს, რაც ნიშნავს კანონის არმქონე ხალხს. თავიანთ თავს კი უწოდებენ მუსლიმანებს, რაც მათ ენაზე ნიშნავს რჩეული და კარგი კანონის ხალხს. სხვები ამბობდნენ, რომ მუსლიმანები კი არ არიან დამნაშავეები, არამედ ბატონო ომარ მირზა, რომელსაც ბედი არ წყალობს. ბედი წყალობდა თემურლენგს, რომელიც უკვე მკვდარი იყო.

სამშაბათს, რვა სექტემბერს ელჩები გაემგზავრნენ იქიდან ერთ 'ჩაღათაელ გამცილებელთან ერთად, მან ისინი წაიყვანა საქართველოს გზით. ხელმარცხნივ დატოვეს არზრუმის გზა, რომლითაც მივიდნენ სამარყანდში. ეს ღამე გაატარეს ერთ ქალაქში, ს, რომელიც ეკუთვნოდა ყარსის ბატონს. მეორე დღეს, განთიადისას ადგნენ და გადაიარეს ძალიან მაღალი მთა. როცა მეორე მხრეს დაემგნენ, დაინახეს თორთომის ციხე, რომელიც მაღალ ფრიალო კლდეზე იდგა. ეს ციხე დაიპყრო

თემურლენგმა და ხარკი დაადო. იგი საქართველოს სამეფოსია, აქედან ერთი ლიგის დაშორებით სოფელში გაათენეს. ამ მთებზე იარეს ორი დღე.

პარასკევს, თორმეტ სექტემბერს, მივიდნენ ერთ ციხესთან, რომელსაც ვისერი ჰქვია და ეკუთვნოდა მოლას. მოლა ნიშნავს დოქტორს ან განსწავლულს. ამ მოლამ ისინი ღირსეულად მიიღო და მასთან ისაძილეს. მთელი ეს მხარე შემფოთებული იყო ყარაოტომნისა და სხვა ტომებისაგან, რომლებიც გარბოდნენ თავიანთი პირუტყვით. (ელჩები) მაშინვე წავიდნენ იქიდან და მეგზურმა უთხრა მათ, რომ მისთვის აუცილებელი იყო ერთი მთავრის ნახვა, რომელიც იმყოფებოდა ქალაქ ისპირში. მისთვის უნდა გადაეცა თავისი ბატონის წერილი. ამიტომ ისინი აუცილებლად უნდა მისულიყვნენ მასთან, თორთომიდან იქამდე იარეს მთებზე და ბორცვებზე. ამ მხარის ბატონს პირა კონბერი ჰქვია. ეს მხარე, მთიანია, საკვებით მდიდარია.

მეორე დღეს, შაბათს, ისინი მივიდნენ იმ მთავართან და საჩუქრად მიართვეს კამოკანის ორი ტანსაცმელი. მასთან ისაძილეს. მან მისცა კაცი, რომელიც მიიყვანდა მათ ტრაპიზონის იმპერიამდე. ეს ღამე მთის ძირას, ერთ სოფელში გაატარეს. მეორე დღეს, კვირას, ისინი ავიდნენ ძალიან მაღალ მთაზე. აღმართი გრძელდებოდა ოთხ ლიგაზე და იმდენად ოღროჩლო იყო, რომ პირუტყვი და ადამიანები დიდი გაჭირვებით მიდიოდნენ. ამ დღეს ისინი გავიდნენ საქართველოდან და შევიდნენ არაქიელის ქვეყანაში. ქართველები კარგი აგებულების და ლამაზი სახის ხალხია. მათი რელიგია ბერძნულია, ენა კი განსაკუთრებულია.

ორშაბათს ისაძილეს არაქიელის ქვეყნის ერთ სოფელში, მაშინვე გაემგზავრნენ და გაათენეს სხვა სოფელში. მიზეზი, რომლითაც ისპირის მუსლიმანი მთავარი ფლობს არაქიელის ქვეყანას, ასეთია: ამ ქვეყნის მოსახლეობა უკმაყოფილო იყო ბატონით, რომელსაც ერქვა არაქიელი. იგივე ერქვა ქვეყანასაც. წავიდნენ ისინი ისპირის მთავართან და უთხრეს, რომ თავიანთ ბატონად სცნობდნენ იმ პირობით, თუ მათი დამცველი იქნებოდა. ასე მოიქცნენ: მან თავის მაგიერ გამოგზავნა მუსლიმანი. რომელსაც უნდა ემართა ქვეყანა ერთ ქრისტიანთან

ერთად. ეს მხარე უაღრესად მთავორიანია, რამდენიმე იმდენად რთული გადასასვლელია, რომ ცხოველები ვერც კი დადიან, ხოლო ზოგიერთ ადგილას ერთი კლდიდან მეორეზე ხიდად გადაებულია ხის მორი. ამ მხარეში: დატვირთულ პირუტყვს არ შეუძლია სიარული. ამიტომ ადამიანებს უხდებოდათ ყველაფერი თავიანთი ზურგით გადაეტანათ. ამ მხარეში პური ცოტაა. ამ ქვეყანაში ელჩებს დიდი საფრთხე ემუქრებოდა მოსახლეობისაგან. მიუხედავად იმისა, რომ იქ ქრისტიანი სომხები ცხოვრობენ, მაინც ცუდი ზნე-ჩვეულების ხალხია. მათ არ სურდათ ხსენებული ელჩები თავიანთ ქვეყანაში გაეტარებინათ მანამდე, ვიდრე არ მისცეს თავიანთი ბარგიდან რაღაც-რაღაცეები. ამ მთებზე იარეს მათ ოთხი დღე და მიაღწიეს ზღვის ნაპირთან მდგარ ერთ სახლს, საიდანაც ტრაპიზონამდე ექვსი დღის სავალი იყო. აქედან ცუდი გზით იარეს იმ ადგილამდე, რომელსაც სურმენე ერქვა. მთელი ტრაპიზონის მხარე, რომელიც ზღვასთან მდებარეობს, დაფარულია მაღალი მთებითა და ტყეებით, ტყეში ყველა ხეზე აშვებულია ვაზი, რომლის ნაყოფისაგან აყენებენ ღვინოს. (ვაზს) არასოდეს არ უვლიან. ცხოვრობენ დაბებში, რაც მათ ენაზე ნიშნავს აგარაკს.

მთარგმნელი ე. მამისთვალიშვილი

توقفت نمودت گوشه بر کویستان که ششتر تو سالها ایستادم تو گفتی که طبع بد که به احوالت کلمه است که این
 با این که با کلام طبع از تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو
 دیدم و شکست که به تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو
 بر من گفتی که کلمه ای بر تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو
 و من تو را بدیدم که کلمه ای بر تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو
 گفتی که من تو را بدیدم که کلمه ای بر تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو
 بر کلمه ای بر تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو

و مشورت در احوال و امور است که این را بدیدم که کلمه ای بر تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو گفتی که من نیستی که هیچ تنه من از تو نه از تو

۱۰۰